

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД: СУТНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

// Ушинський К.Д. Твори: В 6 т. – Т. 4 / Відп. за укр. видання Г.С. Костюк, С.Х. Чавдаров. – К.: Рад. шк., 1952. – С. 28 – 451.

7. Франко П. Фізичне виховання в народніх школах I-ого ступня. // Шлях виховання і навчання. – 1937. – ч. 1. – січень-лючень-березень. – С. 14 – 21.

8. Чепіга Я. Проект української школи // Світло. – 1913. – №2. – С. 31 – 42.

9. Чепіга Я. Страх і кара // Світло. – 1912. – кн. 6. – С. 15 – 31.

10. Чепіга Я. Школа в Західній Європі й Америці. Нова школа в Бьєржі А.Фарія. (Бельгія) // Вільна українська школа. – 1919 – 1920 шк.р. – серпень-грудень. – т. 1. – С. 29 – 35.

11. Чепіга Я. Школа й освіта на Україні // Вільна українська школа. – 1918 – 1919. – №8 – 9. – С. 182 – 185.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2011

УДК 373.21:37.013

Лариса Зайцева, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД: СУТНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті висвітлено проблему впровадження інтегрованого підходу в освітній процес дошкільного закладу. Автор характеризує різні типи інтеграції, обґрунтовує принципи діяльнісно-опосередкованої пізнавальної цілісності.

Ключові слова: інтеграція, диференціація, цілісне уявлення про навколишній світ, об'єднання різних видів діяльності.

Літ. 12.

Актуальність проблеми. У стратегічних завданнях реформування змісту освіти в Україні передбачено необхідність орієнтації на інтегровані курси, на пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу. Зокрема, у Державній національній програмі “Освіта” сформульовано такі завдання: відбір і структурування навчально-виховного матеріалу на засадах диференціації та інтеграції, забезпечення альтернативних можливостей для одержання освіти відповідно до індивідуальних потреб та здібностей; орієнтація на інтегровані курси, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу.

Аналіз останніх публікацій. У такій ситуації надзвичайно цінними й продуктивними видаються спільні пошуки педагогічної науки й практики щодо розробки інтегрованих курсів, які створили б пропедевтичну основу вивчення базових природничих дисциплін (біології, географії, хімії, фізики). Це, зокрема, такі праці, як “Віконечко” (автори Н.М. Бібік та Н.С. Коваль); “Навколишній світ” (Т. Пушкарьова); “Художня праця” (В. Тименко); “Торішок” (М.С. Вашуленко, Н.М. Бібік, Л.П. Кочина); “Довкілля” (В.Р. Льченко, К.Ж. Гуз); “Ознайомлення з довкіллям” (Н.В. Гавриш, А.М. Богущ) та ін.

Мета статті – розглянути шляхи впровадження інтегрованого підходу в освітній процес та запропонувати один з можливих його варіантів.

Виклад основного матеріалу. Проблема

інтеграції знань із багатьох наукових напрямів у рамках одного курсу не проста. У більшості випадків об'єднання природничих, суспільних знань йде шляхом почергового їх вивчення. Цей варіант структурування змісту освіти не можна назвати інтегрованим, в результаті він мало сприяє формуванню цілісного бачення навколишнього світу. У свідомості дитини складається набір ніяк не пов'язаних один з одним знань з різних наук.

Дійсна інтеграція, на думку науковців (К.Ю. Колесіна, Ю.М. Колягін, А.В. Миронов), можлива за умов, коли поняття, які розглядаються, будуть пов'язуватися з методами пізнання. Дитина повинна засвоїти не тільки знання, а й той спосіб мислення, за допомогою якого воно було отримане.

Так А.В. Миронов зазначає, що навчальний предмет “Ознайомлення з навколишнім світом” необхідно дійсно зробити інтегрованим, а не конгломератом знань із різних дисциплін. Тобто, з одного боку, це повинно бути об'єднання знань про навколишній світ в одному курсі, а з другого, – формування цілісного погляду дітей на навколишній світ, визначення в ньому свого місця [9].

О.Я. Савченко зазначає, що метою інтегрованих уроків є створення передумов для різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивного емоційного ставлення до пізнання.

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД: СУТНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

На думку Н.В. Гавриш, інтеграція спрямована на розкриття цілісної сутності певної теми засобами різних видів діяльності, що об'єднуються в широкому інформаційному полі заняття через взаємне проникнення та збагачення. Науковець розмежує схожі за структурою заняття – інтегроване та комплексне. Вона зауважує, що в інтегрованому занятті об'єднання відбувається з проникненням елементів однієї діяльності в іншу, тобто межі такого об'єднання розмиті. На такому занятті майже неможливо, принаймні дуже важко відокремити один вид діяльності від іншого. Комплексне заняття спрямоване на різнобічне розкриття сутності певної теми засобами різних видів діяльності, що послідовно змінюють один одного. У комплексному занятті одна діяльність змінює іншу, і цей перехід відчутний: помалювали, тепер пограємо, а потім послухайте казку [3, 24].

Основними структурними компонентами інтегрованого курсу науковці (Н.М. Бібік та Н.С. Коваль) визначають відомості про зв'язки і залежності в природі та суспільстві, первинні моральні й оцінні поняття, уявлення; уміння виконувати пізнавальні дії, виявляти залежності, робити самостійні висновки, спілкуватися з людьми, оцінювати вчинки.

У своєму дослідженні Е.Л. Носенко подає один із варіантів інтегрування змісту освіти, користуючись поняттям картини світу як інтегруючим фактором. Автор пропонує для створення в дітей цілісного образу світу використовувати такий підхід: “річ – властивість – відносини” [11].

Можливості інтеграції як методичного явища розкриває Н. Светловська. Вона зазначає, що інтеграція – це не зміна діяльності і не просте перенесення знань або дій, які засвоїли діти, з одного предмета на інший для усунення повторних пояснень уже вивченого, або для прискорення процесу навчання, або для закріплення переносу знань, умінь, навичок. Такий процес традиційно називається в педагогіці і в методиці використанням внутрішньо- і міжпредметних зв'язків у навчанні, що є виявленням тенденцій, передумов до майбутньої інтеграції, але ніяк не самої інтеграції. На думку Н. Светловської, інтеграція – це створення нового цілого на основі виявлених однотипних елементів і частин в кількох раніше різних одиницях (навчальних предметах, видах діяльності тощо), а потім пристосування цих елементів і частин та їх об'єднання в неіснуючий раніше моноліт особливої якості. Науковець застерігає педагогів від механічного й бездумного поєднання діяльностей.

Наприклад, на уроках читання в художньому творі діти відшукують слова з “ь”. У таких випадках відбувається руйнування цілісності навчання, мовної матерії художнього твору. Автор зазначає, що завдання в урок повинно вводиться так, щоб саме вміння діяти зі словом відкрило дітям нову грань знання рідної мови і радість упізнання невідомої доки специфіки стилю слова художника.

Позитивні та негативні фактори впровадження інтеграції в освітній процес розглядає Ю.М. Колягін. Головним аргументом за впровадження інтеграції, на його думку, є наявність більших потенційних можливостей у розвитку інтелекту дитини. Негативними факторами інтеграції освіти він вважає такі: малочисельність навчальних предметів, необхідність формування важливих навичок читання, письма і лічби, труднощі у викладенні інтегративних курсів так, щоб дітям було зрозуміло й цікаво. Ю.М. Колягін зазначає, що не будь-яке об'єднання навчальних предметів або їх складових є інтеграцією. Він акцентує увагу на тому, що необхідна ідея, реалізація якої забезпечить нерозривний зв'язок, цілісність інтегрованого курсу [7, 52].

На думку науковця, поняття “інтеграція” стосовно системи навчання може мати два значення. Перше – це створення в дитини цілісного уявлення про навколишній світ (тут інтеграція розглядається як мета навчання). Друге – зближення предметних знань (тут інтеграція – засіб навчання). Інтеграція як мета навчання повинна дати дитині ті знання, які відображають взаємозв'язок окремих частин світу як системи, допомогти дитині з перших кроків навчання уявляти світ як єдине ціле, в якому всі елементи взаємопов'язані. Інтеграція також – це засіб отримання нових уявлень на межі диференційованих знань, встановлення суттєвих зв'язків між ними. Вона спрямована на розвиток ерудиції, на оновлення вузької спеціалізації в навчанні. Водночас інтеграція не повинна замінити класичні навчальні предмети, вона має з'єднати знання, які отримують діти, в єдину систему.

Науковці (О.Л. Алексенко, Ю.М. Колягін, Н. Светловська) цілком справедливо зазначають, що інтеграція передбачає наявність знань. Тобто перш ніж об'єднувати істотні властивості про об'єкт в одне ціле, необхідно спочатку сформувати уявлення про ці властивості. Висловлені думки актуалізують проблему місця і ролі інтеграції як методичного явища, її можливостей в навчально-виховному процесі [12, 57].

Зауважимо, що інтеграція і диференціація – взаємозворотні процеси. Вони взаємодоповнюють діалектично врівноважений стан цілісної системи

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД: СУТНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

будь-якого рівня. Саме тому в ідеалі на всіх сходинках освіти необхідно прагнути до створення системи, яка оптимально поєднує ідеї інтеграції й диференціації.

Диференціація знань дає змогу детальніше зосереджуватися на дослідженнях окремих об'єктів або їхніх сторін, що є надзвичайно важливим. Діти оволодівають глибокими й точними знаннями саме про ті аспекти дійсності, які є предметом людських потреб чи практичної діяльності.

Інтеграція передбачає встановлення структурно-логічних зв'язків між окремими дисциплінами, які об'єднують їх у єдину систему. Організація освітнього процесу на основі інтеграції може відбуватися на окремих заняттях (узагальнюючих) з певної теми, декількох тем різних курсів, циклу навчальних предметів або встановлювати взаємозв'язок між циклами.

Ми згодні з думкою вчених, що впровадження інтегрованого підходу, який не відкидає диференціацію в навчанні, а доповнює її, може більшою мірою, ніж традиційне предметне навчання, сприяти формуванню цілісного світогляду дітей, здібності самостійно систематизувати знання, які вони мають, і нетрадиційно підходити до розв'язання проблем.

На основі аналізу наукової літератури нами обґрунтовано принцип діяльнісно-опосередкованої пізнавальної цілісності, який забезпечує інтегрований підхід до організації навчання. Його метою є формування основ цілісного уявлення про навколишній світ. Він передбачає пізнання суб'єктом конкретного об'єкта як системного утворення, тобто в цілісності (в єдності компонентів і зв'язків, у структурі), і ця цілісність виступає результатом пізнання, опосередкованого адекватними видами практичної діяльності.

О. Лосєв уперше пов'язав системність як світогляд з життям, тобто з практикою людини, а не тільки з об'єктом, з його пізнанням, як було досі. Таку точку зору на системність, у контексті людського життя, доцільно кваліфікувати як інтегрований підхід. Так, автор пише: "...багатомірне уже й саме життя. Я можу дивитися на дерево як ботанік, як естетик, як садівник, як лісничий, як заготівник лісу, як географ" [8, 225].

Інтегрування знань відбувається в межах одного предмета або між різними предметами. На прикладі скла розглянемо внутрішньопредметну інтеграцію. Діти на заняттях у різний час знайомляться з істотними властивостями цього матеріалу – твердість, крихкість, водостійкість, світлопроникність. На інтегрованому занятті у

вихованців формується цілісне уявлення про скло. Наприклад, розглядаючи використання властивостей скла в різних видах практичної діяльності, діти встановлюють взаємозв'язки між ними та усвідомлюють, що той самий матеріал може використовуватися для різних практичних цілей. Так, крихкість скла використовується для отримання частин точно заданої форми (шибки різної форми, скляні кришки столів); твердість – для утримання предметів (скляні полицки, крючки); світлопроникність – для освітлення приміщень (вікна будівель, плафони світильників); водостійкість – для протистояння дії рідин (зберігання рідин у скляних ємностях, захист приміщень від дії дощу, снігу).

Міжпредметну інтеграцію розкриємо на прикладі води. Діти на предметних заняттях знайомляться з фізичними (текучість, змочування) та хімічними (розчинник) властивостями води. Уявлення про воду як цілісне знання діти отримують, лише об'єднавши різні види діяльності (наприклад, сплавник лісу – текучість, кухар – розчинник, прала – змочування тощо) на інтегрованому занятті. Об'єднання відбувається в плані розумових дій, тобто на основі образного сприйняття цих видів діяльності (реального, моделюючого або образно-описового). Кожен вид діяльності експлуатує лише одну ознаку як функцію певного об'єкта. Інтеграція цих діяльностей як об'єднання здійснюється на основі цілісного усвідомлення об'єкта як системи.

Ці типи інтеграції (міжпредметний, внутрішньопредметний) ми визначаємо як загальноприйнятні. Нами виділений ще один тип інтеграції, який отримав назву конкретно-ситуативний. Його специфіка полягає в тому, що ознаки, які використовуються в практичній діяльності, не виражають власної суті предмета. Наприклад, людина, яка шукає для своїх потреб яку-небудь ємність, може використати листя рослин. У цьому випадку ознаки предмета, що виступають як істотні тільки у вказаному відношенні (здатність бути ємністю для води), для самого предмета неістотні.

За цього типу інтеграції діти розв'язують пізнавально-практичні задачі "на переорієнтування". Метою цих задач є використання предмета не за основною властивістю. Тобто здійснюється переорієнтування значущості властивості культурного предмета (наприклад, основна властивість тарілки – ємність для утримання рідини) і використання його поза основним цільовим призначенням (пуста сфера для захисту продуктів від зовнішнього впливу). Роблячи якусь неосновну властивість предмета головною, ми

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД: СУТНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

надаємо їй роль призначення, але щодо нового предмета (тарілка перейшла з класу посуду в клас кришок). Перевага конкретно-ситуативного типу інтеграції полягає в тому, що він передбачає творче вирішення практичної задачі.

Інтегрований підхід реалізує ідею: від цілісності діяльностей до системного цілісного знання про об'єкт, на основі якого виникла система різних видів діяльності. Інтегрований підхід змушує суб'єкта об'єднати практичну діяльність у цілісність, шукаючи причину цього об'єднання в системному уявленні про певний об'єкт чи явище, який науково парціально пізнавався за діяльнісного підходу.

Висновки. Отже, інтегрований підхід, з одного боку, забезпечує цілісність практики, а з іншого, – пізнавальну систему, яка й породжує відповідну їй практичну систему. Введення в освітню практику інтегрованих занять вимагає перебудови процесу навчання. У такий спосіб вирішується частково існуюче в предметній системі протиріччя між розрізненими предметними знаннями і необхідністю їх комплексного застосування на практиці, у трудовій діяльності людини. Цілісне системне уявлення про об'єкт формується на основі створення цілісності різних видів діяльності, які породжені всіма властивостями об'єкта пізнання, та перетворення його в розумовому плані суб'єкта на цілісну систему. Результатом інтегрованого підходу ми вважаємо науково-відповідну цілісну досвідченість.

1. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 5–7.

2. Бібік Н.М., Коваль Н.С. Принципи побудови інтегрованого курсу “Людина і світ” / Н.М. Бібік, Н.С. Коваль // Початкова школа. – 1990. – № 7. – С. 2–8.

3. Гавриш Н. Інтегровані заняття: Методика проведення / Наталя Гавриш. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с.

4. Ільченко В.Р. Інтеграція змісту освіти як основа розвитку інтегративного мислення молодших школярів / В.Р. Ільченко // Постметодика. – 1996. – № 2 (12). – С. 22–26.

5. Козловська І.М., Собко Я.М. Принципи дидактики в контексті інтегрованого навчання / І.М. Козловська, Я.М. Собко // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4. – С. 48–51.

6. Колесина К.Ю. Теоретические процессы обучения на интеграционной основе / К.Ю. Колесина. – Ростов-на-Дону, 1994. – 33 с.

7. Колягин Ю.М. Об интеграции обучения и воспитания в начальной школе / Ю.М. Колягин // Начальная школа. – 1989. – № 3. – С. 52–53.

8. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / А.Ф. Лосев. – М.: Искусство, 1976. – 376 с.

9. Миронов А.В. Подготовка будущего учителя начальных классов к реализации развивающих технологий / А.В. Миронов // Начальная школа. – 2009. – № 2. – С. 89–96.

10. Моргул В.Ф. Інтеграція і диференціація освіти: Особистісний та технологічний аспект / В.Ф. Моргул // Постметодика, 1996. – С. 41–45.

11. Носенко Е.Л. Картина світу як інтегруючий і гуманізуючий фактор у змісті освіти / Е.Л. Носенко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 22–29.

12. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении и ее возможности в начальном обучении / Н. Светловская // Начальная школа. – 1990. – № 5. – С. 57–60.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2011

13 грудня

День Святого Андрія Первозванного

“Андрій Первозваний був одним із дванадцяти апостолів, учнів Ісуса Христа.

Особливо шанують Андрія Первозванного в Україні, оскільки виникнення Києва, столиці України, наші предки пов'язували з іменем саме цього апостола. Як говориться у літописі “Повість минулих літ”, майже дві тисячі років тому апостол Андрій під час своєї третьої подорожі з християнською проповіддю у землі скіфів побував на схилах Дніпра, де згодом був збудований Київ, і освятив це місце, встановивши тут хреста. Нестор-літописець відзначає, що Андрій “...указав на гори і прорік благодать граду, який постане на них”.

